

ZÁSADY ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKY EVROPSKÉ UNIE

Karel Lacina

Ústav veřejné správy a práva, FES, Univerzita Pardubice

Soudobá koncepce environmentální politiky Evropské unie je založena – jak například potvrdil summit Rady EU konaný ve dnech 15.-16. června 2001 ve švédském Goeteborgu (na závěr švédského předsednictví) – na úsilí o prosazování principů udržitelného rozvoje.

Daný přístup má nejen environmentální, nýbrž zároveň výrazné ekonomické aspekty. **Z hospodářského hlediska se bezprostředně dotýká celé problematiky veřejné ekonomie.** Z uvedeného zorného úhlu zvýšený důraz kladený na tvorbu a ochranu životního prostředí odpovídá základním principům evropského integračního procesu vyjádřeným již v Římské smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství z 25. března 1957.

Pro současnou environmentální politiku Evropské unie je v nemalé míře příznačná skutečnost, že se v EU jako celku a v jednotlivých členských státech pečlivě dnes posuzují zejména problémy spjaté s nebezpečím plynoucím z klimatických změn, otázky udržitelné dopravy patřící dnes ke klíčovým narušovatelům životního prostředí, celkově problémy zdraví veřejnosti, jakož i otázky šetrného nakládání s veřejnými zdroji. V případě zmíněných problémů jsou zároveň stále častěji posuzovány jejich dopady do stavu ekonomiky. **Tento trend mimo jiné nachází vyjádření v úsilí o stanovování standardů eko- efektivity, jež se od konce minulého století stále důrazněji prosazuje.**

Důraz položený na zvýšení ohledu vůči životnímu prostředí se ovšem neprojevoval bezprostředně po založení Evropského hospodářského společenství. V politikách tehdejších Evropských společenství v institucionální rovině se projevoval de facto víceméně až od poloviny osmdesátých let. Předělem v úvahách o roli životního prostředí bylo období četných diskuzí zahájených již v průběhu sedmdesátých let a vedených v první polovině osmdesátých let. Tyto výměny názorů byly samozřejmě – obdobně jako v předcházejících letech - především zaměřeny na zkvalitňování ekonomického potenciálu Evropských společenství tak, aby tato byla na světovém trhu v porovnání se severo-americkými a s japonskými producenty více konkurenceschopná. V té době – na rozdíl od předcházejícího období – se však neposuzovaly pouze ekonomické aspekty, nýbrž se zároveň začalo více přihlížet k dopadům hospodářské činnosti člověka na životní prostředí.

Pokusíme-li se o určitou retrospektivu vývoje tzv. evropské environmentální politiky – s cílem hledat příčiny měnících se postojů - lze konstatovat, že dnešní členské státy Evropské unie **ještě v padesátých, šedesátých a de facto i v sedmdesátých letech problematiku dopadu výrobních aktivit na životní prostředí zdaleka nepovažovaly za prioritní.** Období rekonstrukce a následné expanze evropské ekonomiky, v první řadě průmyslové výroby, typické pro tuto vývojovou fázi se vyznačovalo i četnými negativními dopady na stav de facto veškerých složek přírody. Životní prostředí se proto postupně zhoršovalo natolik, že si stále větší množství obyvatel západoevropských a severoevropských zemí začalo uvědomovat nebezpečné dopady celkové rychle se zhoršující environmentální situace do zdravotního stavu a část i do oblasti ekonomiky.

Na druhé straně pravdou zůstává skutečnost, že *Evropská společenství poprvé začala detailněji hodnotit zhoršující se stav životního prostředí již krátce po roce 1972*. Tehdy – tj. v roce 1972 – totiž **Evropská komise vypracovala první akční plán na ochranu životního prostředí**. Zmíněný akční plán byl od té doby celkově pětkrát aktualizován. Současně bylo přijato více než 200 norem evropského sekundárního práva zaměřených převážně na regulaci emisí zplodin do jednotlivých složek životního prostředí.

Třebaže se v průběhu sedmdesátých a na počátku osmdesátých let podařilo dosáhnout některých dílčích úspěchů v podobě snižování množství zplodin vypouštěných do životního prostředí, *nebyly řešeny širší souvislosti dopadu ekonomických aktivit člověka na tvorbu a ochranu životního prostředí*. Navíc byla prakticky úplně zanedbávána otázka prevence vůči zmíněným negativním dopadům. Vůči dalšímu rozpracovávání problematiky ochrany životního prostředí se stavěla dosti značná část akcionářů a manažerů průmyslových podnikatelských subjektů, kteří dopad jejich aktivit všeobecně podceňovali. Část z nich dokonce zastávala názor, že příliš velký ohled na životní prostředí brání dynamickému rozvoji ekonomiky.

Nehledě na výše uvedené výhrady ze strany podnikatelských kruhů se již v průběhu sedmdesátých let podařilo dosáhnout některých dílčích úspěchů. Především byl v letech 1973 – 1976 postupně uskutečňován **první Environmentální akční plán**, kladoucí důraz na uskutečnění tří specializovaných environmentálních programů. Na jeho základě se postupně **dařilo prosazovat ve vědomí evropské veřejnosti přístup zdůrazňující, že ekonomický rozvoj a stav životního prostředí představují faktory, které jsou na sobě vzájemně závislé** (anglicky „interdependent“) a že tudíž ochranu životního prostředí je nezbytné považovat za jeden z klíčových integrovaných úkolů tehdejších Evropských společenství.

Vyhlášení Akčního plánu bylo nesporně vysoce aktuálním počinem, již proto, že se v polovině sedmdesátých let v ekonomice členských států Evropských společenství začaly ve zvýšené míře projevovat negativní dopady preference ekonomických cílů a jejich realizace na úkor stavu životního prostředí. Zvláště negativně se projevovala přílišná koncentrace výrobních aktivit na relativně nevelké ploše zemského povrchu, jakož i vysoký stupeň kontaminace velkých evropských řek, Rýn a Dunaj nevyjímaje.

Iniciativu v té době převzaly především severoevropské státy, jejichž fauna a zvláště flora byly citlivější na měnící se životní prostředí než příroda ve většině západoevropských států. Proto Dánsko (ze skandinávských států tehdy jediný člen Evropských společenství), ale též Norsko a Švédsko, tj. státy, které nebyly členy ES, začaly zavádět první opatření směřující ke zlepšení stavu jejich životního prostředí. **Důraz v první řadě položily na prevenci environmentálních škod spojenou se zvýšením kontroly dopadu výrobních aktivit a s jejich postupným omezováním. Skandinávské státy navíc patřily k prvním, kdo volal po nutnosti zachovat ekologickou rovnováhu a po racionálnějšímu využívání obnovitelných a – především – neobnovitelných přírodních zdrojů.**

Ze širšího evropského a planetárního hlediska polovina sedmdesátých let představovala období charakterizované především tzv. prvním ropným šokem (z roku 1974), které bylo ve druhé polovině téhož desetiletí následováno tzv. druhým ropným šokem (v roce 1978). Evropská ekonomika se musela vyrovnávat s několikanásobným zvýšením světových cen ropy a benzínu, což mimo jiné řešila zintenzivněním těžby černého a hnědého uhlí. Dopady jejich spalování na stav životního prostředí v těchto státech byly varující.

V nastíněné atmosféře, která v dlouhodobějším kontextu ovšem neměla pouze negativní vyústění, neboť si vynutila vývoj energií a suroviny šetřících úsporných technologií, byl připravován **druhý Environmentální akční plán** projektovaný na období vymezené léty **1977–1981**. Tímto akčním plánem byla definitivně v Evropských společenstvích vytvořena jistá tradice, takže na druhý akční plán plynule navázaly **třetí** (pro období let 1982 – 1986) a **čtvrtý** (na léta 1987 – 1992).

Osmdesátá léta - jak již bylo konstatováno – **představovala opravdový předěl v přístupu Evropských společenství jako celku k problematice tvorby a ochrany životního prostředí**. V popředí stála především otázka kyselých dešťů trápící v první řadě Nizozemí a emisí síry, jež byla obzvláště aktuální v Německu. Z uvedeného důvodu ve významném dokumentu tzv. evropského primárního práva – v **Aktu o jednotné Evropě** (Single European Act) schváleném v roce 1986 - byla potvrzena potřeba soustředit pozornost Společenství jako celku k odvrácení nepříznivého vývoje.

Výzva obsažená v Aktu o jednotné Evropě nalezla pozitivní odraz ve formulaci **čtvrtého Environmentálního akčního plánu** zdůrazňujícím „paradigmatickou změnu“ spočívající v **přechodu od „orientace na trh“ k orientaci na „udržitelný rámec“**. Environmentální politika se od této doby stala integrální součástí klíčových politik Evropských společenství - a po 1. listopadu 1993 rovněž dnešní Evropské unie.

Významným mezníkem se stalo v roce **1993** – v souvislosti se schvalováním zásad **Smlouvy o Evropské unii** (Maastrichtské smlouvy) - **vyhlášení akčního programu** nazvaného **„Směrem k udržitelnosti“**. Jednalo se o strategický program péče o životní prostředí pro devadesátá léta a pro první dvě dekády 21. století. **Prioritami se stala opatření uskutečňovaná v sektorech průmyslu, dopravy, energetiky, zemědělství a současně v oblasti cestovního ruchu**. Cestu k řešení environmentálních problémů program spatřuje v první řadě ve využívání ekonomických nástrojů, v uzavírání dohod mezi státem a průmyslovými subjekty a v neposlední řadě v **zavádění zásad ekologicky orientovaného managementu**: EMS, EMAS .

Základní změna v chápání problematiky tvorby a ochrany životního prostředí se projevila především v jeho internacionalizaci. Daný přístup je poměrně pregnantně vyjádřen v **Amsterodamské smlouvě** rozšiřující ustanovení Smlouvy o Evropské unii, jež vstoupila v platnost 1. května 1999. V uvedeném dokumentu je znovu charakterizována stanovením cílů uvedených již zmíněné tzv. Maastrichtské smlouvě:

- **udržet, chránit a zkvalitňovat životní prostředí,**
- **chránit zdraví člověka,**
- **obezřetně a racionálně využívat přírodní zdroje** (což má i významný ekonomický aspekt),
- **na mezinárodní úrovni podporovat opatření čelící globálním, kontinentálním, národním a regionálním problémům v oblasti tvorby a ochrany životního prostředí.**

V návaznosti na podpis uvedené smlouvy pak **Evropská rada na svém zasedání konaném v prosinci 1998 rozhodla o tom, že je nezbytné problematiku tvorby a ochrany životního prostředí implantovat do realizace ostatních politik a aktivit Evropské unie**.

V této souvislosti současně zavázala instituce Evropské unie k tomu, aby soustředily zvýšenou pozornost ke kontrole praktického uskutečňování principů a norem ochrany životního prostředí při realizaci politik Evropské unie.

Dopady činnosti člověka na stav přírody tudíž Evropská unie definitivně přestala pojmát izolovaně z pohledu jednotlivých států. Představa o tom, že další zhoršování stavu životního prostředí by citelně ovlivnilo veškeré ostatní aktivity, se naopak dostala do čela dalšího vnímání environmentální problematiky. **Zásada vysoké úrovně ochrany životního prostředí („high level of environment protection“)** se stala základním přístupem Evropské unie pro počátek 21. století.

Dokládají to opět příslušná ustanovení Amsterodamské smlouvy hovořící o tom, že environmentální politika EU musí věnovat mimořádnou pozornost rozvoji vědeckého výzkumu, pečlivě brát v úvahu stav životního prostředí v jednotlivých místech, regionech, státech a v rámci Evropské unie jako celku – a to při porovnávání poměru nákladů a výnosů finančních prostředků investovaných do uvedené oblasti s přihlédnutím ke konkrétním ekonomickým podmínkám jednotlivých míst a regionů.

I z uvedeného důvodu v průběhu devadesátých let, kdy byl implementován **pátý Environmentální akční plán** nesoucí označení „**Směrem k udržitelnosti**“, byly přijaty četné normy evropského sekundárního práva specifikující úkoly Evropské unie jako celku, jednotlivých členských států, regionů a municipalit v tvorbě a ochraně životního prostředí. Uvedený program byl koncentrován do pěti klíčových ekonomických oblastí, v nichž je životní prostředí viditelně narušováno: do průmyslu, dopravy, energetiky, zemědělství a do oblasti cestovního ruchu. **Za účinnou cestu k řešení environmentálních problémů pátý akční program označil účinné využívání ekonomických nástrojů spolu s uzavíráním dobrovolných dohod mezi představiteli státu na jedné a reprezentanty průmyslu na druhé straně.** Současně program položil důraz na zavádění ekologických způsobů managementu EMS a EMAS. V průběhu uskutečňování cílů pátého Environmentálního akčního plánu byl rovněž **vypracován program ochrany civilního obyvatelstva vůči technologickým rizikům a program prevence velkých promyslových havárií.**

Závažným výsledkem diskuzí probíhajících v devadesátých letech, jež byly zaměřeny k precizování úkolů environmentální politiky, se stalo formulování priorit **šestého Environmentálního akčního plánu** schváleného na první dekádu 21. století (tj. na léta 2001 – 2010). Uvedený plán nazvaný „**Životní prostředí 2010 – Naše budoucnost, naše volba**“ vytyčil **tři základní priority:**

- **princip obecného dobra** založený na vnímání vzájemného závislého vztahu mezi zdravím člověka a úrovní degradace životního prostředí. Ochrana zdraví člověka je výslovně zmíněna v článku 130 Smlouvy o Evropské unii (Article 130, EC-Treaty). Podstatnou je i skutečnost, že se princip obecného dobra nevztahuje pouze na stávající generace, nýbrž zaměřuje pozornost také na vytváření nezbytných předpokladů pro život budoucích generací.
- **etický princip** vycházející z předpokladu, že příroda jako celek představuje důležitou hodnotovou kategorii a že tudíž musí být chráněna. Daný princip sice není ve Smlouvě o Evropské unii explicitně vyjádřen, Evropská unie však na druhé straně od počátku devadesátých let přijala řadu závazných environmentálních ustanovení, která mají značný etický podtext. Patří k nim například „**Směrnice o ptácích**“ zdůrazňující zásadu, že veškeré živočišné druhy, ptáky nevyjímaje mají právo na život a na přežití.
- **ekonomický princip** opírající se o stanovisko, že zlepšení stavu životního prostředí se pozitivně projeví v celkové úrovni zdravotního stavu obyvatel členských států Evropské unie (což se mimo jiné pozitivně projeví i snižováním nákladů ve zdravotnictví). Zmíněný přístup v sobě současně obsahuje stanovisko, že investice do technologií, jejichž aplikace je vůči životnímu prostředí šetrná, přispějí vytváření nových trhů a tím i k vytváření nových pracovních míst. Svým způsobem též vytváří

jednu ze základů pro harmonizaci evropského práva již proto, že formování předpokladů pro dynamický pohyb zboží, kapitálu, lidí a idejí je klíčovým cílem celého evropského integračního procesu.

Evropská unie dnes zastává stanovisko, že:

- *společné environmentální standardy jsou nezbytnou podmínkou pro pokud možno bezchybné fungování jejího vnitřního trhu,*
- *v případě, že nejsou k dispozici účinnější řešení stávajících environmentálních problémů, vznikají další nemalé finanční náklady (zvláště na zdravotnictví a na dodatečné čištění technologických produktů),*
- *investice do nových čistých technologií vytvářejí nové trhy - a tím i nové pracovní příležitosti.*

Aplikace ekonomického principu v sobě zahrnuje i jistá represivní opatření vůči těm, kteří podstatným způsobem životní prostředí narušují. **Jedním z takovýchto nástrojů** aplikovaných nejen v Evropské unii, nýbrž rovněž ve Spojených státech, **jsou ekologické daně**, které již některé členské státy zavedly. Zatím ovšem převládá spíše zatížení užívání užití primární energie a s ním spjatou tvorbou emisí oxidu uhličitého a dalších emisí. Diskutuje se ovšem – hlavně na půdě Evropské komise a OECD - i možnost zavedení ekologických daní a poplatků za užívání umělých hnojiv v zemědělství.

Jako součást posledního upřesnění zásad Společné zemědělské politiky (Common Agricultural Policy) byla již zavedena tzv. agro-environmentální opatření. Tzv. **Rámcová směrnice o vodě** přijatá na počátku 21. století, jejímž účelem je omezit spotřebu vody a zároveň dosáhnout zvýšení její kvality) ovšem odpovědnost za případné zavedení sankčních povinností přenesla na legislativu jednotlivých členských států.

Celkově lze konstatovat, **že v současné praxi Evropské unie jsou v široké míře využívány finanční stimuly k podpoře zavádění environmentálně bezpečných technologií a k využívání obnovitelných zdrojů energie, v první řadě solární a větrné.** Stávající Environmentální akční program za další možné aplikovatelné ekonomické nástroje pokládá tzv. **systém environmentálního managementu a kontroly (Environmental Management and Auditing Schemes – EMAS)**, který byl Nařízením Evropské unie zaveden již v roce 1993. Je zaměřen především na podnikatelské subjekty ochotné vypracovat svou vlastní environmentální strategii, provádět pravidelné ekologické audity a zavést celý systém environmentálního managementu. Zmíněný systém obsahuje – mimo jiné – i striktně definovaná pravidla odpovědnosti za škody způsobené na životním prostředí. Aplikuje se i **environmentální audit** vypracovaný Mezinárodní standardizační organizací (International Standardisation Organisation) a **prováděný v rámci ISO normy 14 001.**

Za další ekonomický nástroj se pokládá tzv. **ekologické označování (ecolabelling)**, jehož prostřednictvím je spotřebitel informován o ekologickém obsahu určitého výrobku, což ovlivňuje jeho rozhodnutí, zda výrobek koupit či nikoli. Tzv. ecolabels a greenlabels se již uplatňují v několika členských státech EU. Toto ekologické označování bylo iniciováno občanskými a odvětvovými organizacemi, posléze vlády vyhlásily přesně stanovená závazná kritéria. Známky se udělují na barvy, čistidla, ložní prádlo, domácí elektrické spotřebiče, jakož i některé další. Posléze Evropská unie stanovila vlastní systém ekologického označování, který ovšem zatím není příliš úspěšný. **Takto označené výrobky jsou uváděny v Ústředním věstníku Evropských společenství.**

Pokusíme-li se shrnout **dosavadní přístupy prosazující se v rámci šestého Environmentálního akčního plánu**, do popředí evidentně vystupují následující **priority**:

- **Úsilí o dosažení celkově vysoké úrovně ochrany životního prostředí** v rámci Evropské unie jako celku. Hlavními oblastmi integrovaného zájmu veřejnosti reprezentované především volenými představiteli veřejné správy jsou:
 - a) *regulace tvorby a emisí škodlivých látek, včetně tvorby odpadů,*
 - b) *regulace kvality vody a ovzduší,*
 - c) *ochrana ohrožených živočišných a rostlinných druhů a biosféry*
 - d) *regulace dopadů energetické politiky, nebezpečí dalšího porušování ozónové vrstvy, opatření směřující vůči acidifikaci,*
 - e) *regulace využívání zdrojů moří a oceánů.*

Pokud jde o regulaci výskytu škodlivých látek a odpadního materiálu, hlavní aktivity Evropské unie jsou směřovány do následujících oblastí:

- **omezování výskytu škodlivých látek ve vybraných výrobcích**: tyto látky jsou klasifikovány podle stupně jejich škodlivosti – následně se pak rozhoduje o tom, zda v příslušných kategoriích produktů bude jejich používání povoleno, či nikoli,
- kontrola **ekologických rizik v případě velkých podnikatelských subjektů**: aplikuje se především *Směrnice o kontrole nebezpečnosti závažných havárií s nebezpečnými látkami* (běžně zvaná „Směrnice Seveso“ připomínající největší havárii v italském Sevesu ze 70. let). Tato Směrnice zavazuje členské státy EU k vypracování strategií a postupů (procedures) majícím předcházet velkým průmyslovým haváriím. Nemenší význam se přikládá k aplikaci další Směrnice o integrované prevenci a o omezování znečištění akcentující hodnocení dopadu staveb (v první řadě průmyslových) na všechny složky životního prostředí.

V oblasti **regulace dovozu a vývozu nebezpečných chemikálií** má klíčový význam notifikační systém u vybraných chemikálií (zvláště takových, které jsou využitelné k výrobě chemických zbraní). Jejich export je vždy podmíněn předchozím udělením souhlasu příslušného kontrolního orgánu.

V **regulaci ukládání a označování odpadu** je upraven režim ukládání jak běžného, tak nebezpečného a toxického odpadu. Jedním z cílů je i omezit „vývoz“ takového odpadu do některých rozvojových zemí.

Ve sféře **regulace kvality vody a ovzduší** jsou aktivity Evropské unie zaměřeny zvláště do následujících oblastí:

- **vypracování standardů pro jednotlivé druhy vody** (odlišných pro pitnou a pro užitkovou vodu),
- pracuje se na harmonizování pravidel, jimiž se má řídit systém čištění použité vody dříve než je vrácena zpět do oběhu vody v přírodě,
- **stanovení standardů pro škodlivé látky v ovzduší** (jsou určeny maximální povolené koncentrace oxidů uhlíku, síry, dusíku, olova, pevných látek a ozónu v ovzduší, přičemž členské státy si mohou stanovit ještě přísnější vlastní normy),
- **stanovení standardů pro automobilový průmysl** (určují maximální povolené emise pro nově vyráběná motorová vozidla). Vypracovány byly rovněž standardy pro složení

pohonných hmot automobilů (s důrazem na obsah olova v benzínu). Diskutuje se případné stanovení daně na pohonné hmoty, která by se platila v celé Evropské unii a jejíž výnos by byl využit k financování společných ekologických programů Unie.

Ochrana ohrožených živočišných a rostlinných druhů a biosféry je založena na uplatňování následujících mechanismů:

Ochrana konkrétních ohrožených druhů (spočívající v zákazu obchodu s některými ohroženými druhy a výrobky, které z nich pocházejí): z velryb (od roku 1981), tuleňů (od roku 1983 – s výjimkou pro Anuity žijící v severních oblastech Švédska a Finska, kteří z tulení kůže vyrábějí oděvy) a slonoviny (od roku 1989).

V rámci snah o integrovanou ochranu byl vytvořen jednotný ochranný režim pro některé volně žijící živočišné druhy (rozhodující je **Směrnice o ochraně volně žijícího ptactva z roku 1979**). Evropská společenství přistoupila k velké **úmluvě O mezinárodním obchodu s ohroženými druhy** (Convention on International Trade in Endangered Species of Flora and Fauna – CITES) s tím, že je na vůli členských států ponecháno případné přijetí ještě přísnějších norem.

Pokud jde o **ochranu prostředí, v němž se ohrožené druhy vyskytují**, Evropská společenství jsou jedním ze signatářů tzv. **Bernské úmluvy o evropské volně žijící fauně a flóře a jejich habitatech**. Na základě uvedené úmluvy byl vytvořen systém chráněných oblastí (Směrnice č. 92/43/EHS) označený jako NATURA 2000. V rámci této soustavy všechny členské státy Evropské unie vyčlenily část svého území (nejvíce Dánsko- plných 23% svého teritoria) jako oblasti se zvláštním režimem ochrany přírody.

Omezení genetické úpravy (modifikace) organismů uvolňovaných do životního prostředí. Evropská unie vychází z poznatku, že geneticky modifikované organismy by mohly ve volné přírodě výrazně změnit situaci, což by dokonce leckde mohlo vést až k vytlačení původní fauny a flóry. Proto již počátkem devadesátých let Evropská společenství vydala dvě Směrnice omezující pravomoci členských států při uvolňování geneticky pozměněných živočichů a rostlin do životního prostředí.

V případě potravin, jež obsahují geneticky pozměněný materiál, se přísně vyžaduje jejich viditelné označení.

Dalším klíčovým principem environmentální politiky Evropské unie a jejích členských států je aplikace **principu předběžné opatrnosti** (precautionary principle) spočívajícího v představě, že existuje-li riziko možného nebezpečí, je nezbytné vždy jednat tak, jako by toto nebezpečí bylo zcela reálné. Příkladem může být problematika globálního oteplování.

V souladu s definicí, kterou Evropská komise přijala 2. února 2000, je nutno užít **princip předběžné opatrnosti vždy**, „*když existuje alespoň předběžný vědecký názor, že je opodstatněný důvod k obavám před riziky poškození životního prostředí či zdraví lidí, živočichů a rostlin, která by mohla narušit základní princip vysoké úrovně ochrany životního prostředí*“. Stanovisko Evropské unie dále hovoří o tom, že negativním dopadům na životní prostředí je nutné předem čelit především přísnými kontrolními opatřeními prováděnými na všech úrovních a současně zaváděním nových technologií šetrných vůči životnímu prostředí. Příkladem respektování a uplatňování zmíněného přístupu je například problematika globálního oteplování, která je předmětem diskuzí i mezi vědeckými pracovníky. Přesto Evropská unie má v souladu s principem předběžné opatrnosti jednat tak,

aby se rizikům plynoucím z globálního oteplování – a to na základě nejkatastrofičtějších scénářů - pokusila rozhodně zabránit.

Významná je rovněž aplikace **principu prevence (prevention principle)** zdůrazňujícího potřebu problémům předcházet pokud možno přímo u zdroje znečištění – a nikoli je následně řešit až poté, co vznikly. Princip prevence nahradil dříve uplatňovaný princip tzv. „konce potrubí“ („end – of – pipe principle“) zdůrazňující odstraňování následků znečištění ve chvíli, kdy nastaly. Je pokládán za levnější a účinnější než zmiňovaný „princip potrubí“, neboť jeho uplatňování daleko účinněji brání nezvratným změnám v životním prostředí.

K zásadám evropské environmentální politiky dále patří princip konstatující, že **za narušení životního prostředí platí znečišťovatel** („polluter pays“ principle – PPP), tj. zdůrazňujícího, že náklady za škody na životním prostředí důsledně hradí ten, kdo je působí. Zmíněný princip byl přijat počátkem roku 2 000 v tzv. **Bílé knize Evropské unie o odpovědnosti za škody na životním prostředí**, jejíž zásady byly v Evropských společenstvích a poté v Evropské unii diskutovány více než deset let. V současné době je zmíněný princip v praxi Evropské unie konkretizován vypracováním řady ekonomických nástrojů: ekologických daní, poplatků a pokut.

Aplikace dalšího tzv. **principu integrace** (principle of integration) spočívá v promítání principů ochrany životního prostředí do ostatních politik Evropské unie, což se v praxi projevuje zejména ve spojování veškerých přístupů, které se problematiky tvorby a ochrany životního prostředí dotýkají (spojených se zemědělskou a s dopravní politikou, politikou ochrany spotřebitele, průmyslovou politikou a s dalšími). **Tento tzv. integrační princip byl poprvé zakotven v Aktu o jednotné Evropě z roku 1987 a znovu byl upřesněn v maastrichtské Smlouvě o Evropské unii a zejména v článku 3c Amsterodamské smlouvy. Problematika integrace zájmů ochrany životního prostředí a principu udržitelného rozvoje do ostatních politik a programů EU jsou součástí tzv. Cardiffské iniciativy.** V praxi je daný princip uplatněn jednak v globálním měřítku Evropské unie jako celku, - například ve Statutu strukturálních fondů a v novém Rámcovém programu vědy a výzkumu, jednak v národní, regionální a místní Agendě 21.

Významným nástrojem integrace environmentální politiky do ostatních politik Evropské unie je již zmíněná celá oblast ekologické daňové reformy. Dalším je zavádění tzv. „**strategického hodnocení dopadů aktivit člověka na životní prostředí**“.

Daný princip se týká nikoli pouze jednotlivých projektů, nýbrž současně ucelených politik, programů a plánů. Nepochybně dalším cenným nástrojem je kontrola využívání prostředků z rozpočtu Evropské unie prováděná z pohledu ekologické kvality, projevující se zvláště ve změně politiky poskytování podpor jednotlivým projektům a programům, jakož i stanovování specifických environmentálních cílů, jichž má být dosahováno ve všech politikách Evropské unie.

Praktická aplikace principu integrace se projevuje především v některých organizačních změnách v činnosti Evropské komise. Všech jejích 24 generálních ředitelství vyčlenilo úředníky odpovědné za implementaci zásady integrace. Jejich posláním je zavádět integrační opatření a současně poskytovat informace o postupech, které je nezbytné sledovat. Komise vypracovala tzv. **Manuál postupů**, v němž je podtržena skutečnost, že zohledňování problematiky tvorby a ochrany životního prostředí spojené s environmentálním hodnocením je nedílnou součástí strategických rozhodovacích procesů - a že tudíž nemá pouze jakýsi doplňkový charakter. Určuje dále, že proces environmentálního hodnocení určitého projektu začíná v okamžiku, kdy je takovýto projekt předložen k projednání.

Dalším neméně významným je **princip subsidiarity** (subsidiarity principle), podle něhož Evropská unie jako celek (tj. její nadnárodní orgány) má aktivně vystupovat teprve tehdy, jestliže se vyčerpají veškeré možnosti uskutečňované v rámci jednotlivých členských států. Rozhodování o environmentálních otázkách tudíž musí vždy probíhat na oné rozhodovací úrovni, která je z hlediska řešení příslušné problematiky občanovi co nejbližší.

Aplikace principu subsidiarity má členským státům dát mimo jiné záruky proti případné nekontrolovaným zásahům nadnárodních orgánů Evropské unie do hospodářské situace a do ochrany životního prostředí v jednotlivých členských státech. Praktické uplatňování uvedeného principu ovšem naráží v oblasti tvorby a ochrany životního prostředí na značné překážky dané samotnou povahou environmentálních problémů. Daná skutečnost je příznačná především pro řešení problematiky znečištění atmosféry, mezinárodních řek a pro otázky spojené s migrací divoce žijících zvířat. Přesto představitelé Evropské unie zdůrazňují, že zmíněný princip by neměl být používán pouze jako intelektuální nástroj k definování optimální úrovně činností rozvíjených na jednotlivých úrovních – od místní po globální. Aplikace zásady subsidiarity tudíž předpokládá, že bude uskutečňována smysluplná dělba práce mezi všemi nastíněnými úrovněmi.

Aplikace tzv. **principu udržitelného rozvoje** (sustainable principle) vychází z definice, která byla formulována Komisí OSN pro životní prostředí a rozvoj (UNCED) a byla přijata účastníky Konference OSN o životním prostředí v roce 1992 v Rio de Janeiro. **Princip je definován následovně: *Udržitelný rozvoj ... je rozvoj, který uspokojí potřeby současné generace, aniž by ohrozil schopnost uspokojovat potřeby generací budoucích*.** Princip akcentuje jednak potřebu chránit především neobnovitelné surovinové a energetické zdroje, jednak celkově zvýšit hospodárnost při nakládání s nimi. Citovaná definice nesporně respektovala stanovisko tlumočené komisí, v jejímž čele stála bývalá předsedkyně vlády Norského království Gro H. Brundtlandová.

Poslední ze stěžejních zásad tzv. evropské environmentální politiky je **princip partnerství akcentující potřebu dialogu mezi všemi zainteresovanými partnery**, kteří by měli vést efektivní dialog a měli by při řešení environmentálních problémů účinně spolupracovat. **Dialog by měl být cestou k hledání společných řešení**, jakými jsou například dobrovolné dohody mezi podnikatelskými subjekty a veřejným sektorem. Zmíněný princip vedoucí ke zvýšené účasti občanů a nevládních neziskových organizací na rozhodování byl zakotven v Agendě 21 a v Environmentálním programu Evropské unie.

Postupně v průběhu devadesátých let Evropská unie začala podtrhávat i **potřebu mezinárodní spolupráce** zejména v řešení takových problémů, jakými jsou **přeshraniční znečišťování a jejich dopad na zdraví člověka**.

Výše uvedené přístupy začaly být v konkrétních aktivitách Evropské unie intenzivněji prosazovány po podpisu **Amsterodamské dohody**. Tento již zmíněný významný dokument evropského primárního práva vymezil klíčové oblasti aktivit Evropské unie, jimiž jsou:

- ***udržování, ochrana a zkvalitňování stavu životního prostředí,***
- ***ochrana lidského zdraví,***
- ***racionální využívání existujících přírodních zdrojů, podpora opatření přijímaných na mezinárodní úrovni, která mají čelit globálnímu, kontinentálnímu a regionálnímu zhoršování stavu životního prostředí .***

Iniciativu převzala především Evropská rada podněcující četné diskuze zaměřené především k možnostem dosáhnout implementace cílů udržitelného rozvoje. **Počínaje zasedáním Evropské rady z prosince 1997 veškeré summity Evropské unie diskutovaly**

problematiku tvorby a ochrany životního prostředí. Současně se upřesňovaly strategie pro oblast dopravy, průmyslu, energetiky, zemědělství, vnitřního trhu a rybolovu. Pro toto zaměření aktivit Evropské unie se vžilo označení „Cardiffský proces“.

Nové iniciativy přinesly nesporné pozitivní **výsledky**, jejichž projevem je mimo jiné i **přijetí některých mezinárodních konvencí**, které s problematikou tvorby a ochrany životního prostředí nesporně souvisejí. Jsou jimi zejména:

- **Bernská konvence** pojednávající o problematice zachování přírodního života na evropském kontinentu a
- **Bonnská konvence** dotýkající se problematiky zachování migrujících ohrožených živočišných druhů.

Zaměříme-li pozornost k institucionálnímu zajištění environmentální politiky Evropské unie, příznačnou je skutečnost, že **všechny její klíčové orgány – Rada EU, Komise EU, Evropský parlament, Evropský soudní dvůr, Evropský účetní dvůr, Ekonomický a sociální výbor, Výbor regionů, Evropský ombudsman, Evropská investiční banka a Evropská agentura pro životní prostředí** - danou problematiku průběžně sledují a navrhují opatření směřující k celkovému zlepšení stavu.

V **Evropské komisi** koordinační roli plní **generální ředitelství pro životní prostředí** připravující – mimo jiné – většinu norem evropského environmentálního práva. Uvedené generální ředitelství spolupracuje s generálním ředitelstvím pro zemědělství, generálními ředitelstvími pro energetiku a pro dopravu (zvláště při uskutečňování programů SAVE I+II a ALTENER I+II zaměřených na omezování emisí oxidu uhličitého a na využívání obnovitelných zdrojů energie) a s generálním ředitelstvím pro rybolov (při ochraně mořské biodiverzity a zdrojů ryb).

Mimo rámec Evropské komise působí **Evropská agentura pro životní prostředí** (European Environmental Agency – EEA) se sídlem v dánském hlavním městě Kodani. Tato instituce byla založena počátkem devadesátých let, přičemž její legislativní základnou bylo nařízení Rady ministrů Evropských společenství (dnešní Rady Evropské unie) z června 1990. V říjnu roku 1993 bylo rozhodnuto o jejím přemístění do Kodaně. **EEA je pověřena shromažďováním a analýzou informací o stavu životního prostředí na evropském kontinentu.** Dalším jejím úkolem je poskytovat včasné, cílené, relevantní a věrohodné informace orgánům Evropské unie, vládám, komerční sféře, nevládním organizacím a zároveň je šířit mezi veřejností. Touto cestou EEA napomáhá prosazování cílů integrované politiky Evropské unie v oblasti tvorby a ochrany životního prostředí.

Organizačně je Evropská agentura pro životní prostředí členěna do pěti útvarů: první monitoruje environmentální situaci na kontinentu a v jednotlivých zemích, druhé je zaměřeno na vyhodnocování získaných dat a na vypracovávání informací a třetí je orientováno především na řešení technologických otázek. Dalšími dvěma útvary jsou personální a finanční jednotka.

Jako klíčové úkoly Evropské agentury pro životní prostředí jsou charakterizovány následující:

1. **Vytváření sítí:** spočívající v soustředění na rozvoj a na propojování technických prostředků umožňujících celoevropské shromažďování a zpracovávání dat o životním prostředí. Důraz je přednostně položen na vytváření a na posilování **Evropské environmentální informační a pozorovací sítě** (European Environmental Information and Observation Network – EIONET) a na spolupráci s dalšími

mezinárodními organizacemi a institucemi, které se aktivně zajímají o problematiku životního prostředí.

2. **Monitorování a informování:** spočívající ve shromažďování a šíření monitorovaných informací.
3. **Působnost referenčního centra:** EEA usiluje o harmonizaci metod získávání dat a vypracovává jednotná kritéria pro hodnocení stavu životního prostředí.

Činnost Evropské agentury pro životní prostředí řídí její výkonný ředitel (v současnosti je jím Domino Jimenez-Beltrán). Činnost je zajišťována hlavně prostřednictvím programů a projektů zajišťovaných jejich řediteli a jejich týmy. Výkonný ředitel je odpovědný Řídící radě jmenované na čtyřleté volební období. Každá z 18 členských zemí EEA (15 členských států EU, Islandu, Lichtenštejnska a Norska) má v Řídící radě jednoho svého zástupce. Evropská komise je v ní reprezentována dvěma zástupci a dva vědce do Řídící rady jmenuje Evropský parlament. Jako poradenský orgán v rámci EEA působí dále Vědecký výbor, jmenovaný rovněž na čtyřleté období. Je podřízen Řídící radě a zároveň výkonnému řediteli. K 1. srpnu 2001 se novými členy EEA staly Bulharsko, Kypr, Malta, Slovensko a Slovinsko a k 1. lednu 2002 Česká republika.

Pokud jde o další dosud dosažené **praktické výsledky** implementace zásad environmentální politiky Evropské unie, z pohledu nyní realizovaných aktivit, které byly začleněny do šestého Environmentálního akčního plánu, jakož i do předcházejících akčních plánů, jsou tyto zatím spíše skromnější. V několika členských státech Evropské unie se podařilo zavést jisté formy ekologických daní na spalování fosilních paliv k energetickým účelům. Evropská společenství a Evropská unie se dále aktivně podílely na jednáních konferencí OSN k problematice tvorby a ochrany životního prostředí konaných v brazilském Rio de Janeiro a v japonském Kjóto. Zvláště v Kjóto se EU zasloužila o soustředění značné pozornosti k problematice oteplování atmosféry, která na evropském kontinentu představuje zvláště naléhavý problém. Ze zcela pochopitelných důvodů na zmíněné konferenci zvláště aktivně vystupovali představitelé Nizozemí.

Z pohledu konkrétních projektů orientovaných na zkvalitňování životního prostředí v členských státech Evropské unie nebylo překvapující, že zvláště velká pozornost je soustředěna na **oblast dopravy**. Bylo prokázáno, že silniční doprava má na svědomí 70%-80%ní znečištění ovzduší v evropských městských aglomeracích. Jen ve Francii a v Rakousku (a mimo Evropskou unii například ve Švýcarsku) ročně na následky zhoršení stavu atmosféry umírá na 40 000 obyvatel.

S přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem byl například vypracován **projekt PEOPLE** (Population Exposure to Air Pollutants in Europe), na jehož implementaci se v první fázi realizace podílelo kolem dvou tisíc dobrovolníků – obyvatel různých měst Evropské unie -, kteří po dobu 12 hodin měřili pomocí detektorů stupeň zamoření ovzduší ve svých lokalitách. Zvláštní pozornost je v projektu, který byl zakončen v únoru letošního roku, zaměřena na přítomnost kancerogenního benzenu (jež může například způsobovat leukémii) ve zplodinách obsažených ve výfukových plynech. Nejvíce cenných poznatků bylo soustředěno v Bruselu, Lisabonu, Dublinu, Paříži, Madridu, Římě – ale též v Budapešti, Bukurešti, Krakově a v Lublani.

Další významný **projekt** zaměřený na tvorbu a ochranu životního prostředí má označení **LIFE- Nature**. Jeho obecným cílem je ochrana přírody jako taková a postupné odstraňování nejzávažnějších případů poškození. Evropská komise na jeho realizaci poskytla 72 milionů eur, celkově se na projekt vyčlenilo 130 milionů eur. Mimo Lucemburska podporu obdržely všechny členské státy Evropské unie – kromě nich byly rovněž oceněny projekty

z Estonska, Maďarska, Lotyšska, Rumunska a ze Slovinska. Projekty vypracovávají subjekty místní a regionální veřejné správy (cca 70% všech) a nevládní organizace. V rámci projektu byly například v jižní Anglii vyčleněny finanční zdroje na ochranu ohrožených druhů ptactva a na výsadbu nových lesních kultur. Nejvíce prostředků (celkově na 11 projektů) obdrželo Španělsko.

Pokud jde o stávající **priority šestého Environmentálního akčního plánu**, z pohledu Evropské komise jedná se o následující:

- **uskutečňování opatření mající bránit změně klimatu,**
- **ochrana přírody, včetně planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů,**
- **řešení problematiky vztahu mezi stavem životního prostředí a zdravím člověka,**
- **ochranu přírodních zdrojů (spojenou i s řešením problematiky efektivního odpadového hospodářství).**

V případě **problematiky klimatu** byl vytyčen požadavek snížit do roku 2008 (maximálně do roku 2012) v souladu s ustanovením Kjótského protokolu přijatého na závěr konference OSN o změnách ve světovém klimatu z prosince 1998 emise šesti skleníkových plynů v porovnání s úrovní roku 1990 o 8%. Evropská unie přikládá varující pozornost skutečnosti, že v průběhu posledních sta let se na evropském kontinentu průměrné teploty zvýšily o 0,8 % - avšak prognóza pro rok 2010 již hovoří o nebezpečí zvýšení teploty o 1% - 6%. Shoda existuje i v rozhodnutí, že Evropská unie v problematice ochrany ovzduší musí převzít iniciativu mimo jiné i proto, že jejich členské státy s přibližně 5% světové populace ročně produkují přibližně 15% globálního objemu skleníkových plynů.

Evropská unie postupně zavedla závazné limity na imise kysličníku siřičitého, olova, kysličníku dusičitého, azbestu a dalších látek obsažených v polétavém prachu. Přijata byla dále opatření směřující k omezení emisí znečišťujících látek ze spaloven komunálního odpadu a z dalších průmyslových komplexů.

Jiné aktivity směřovaly a směřují k přijetí **aktivních opatření k ochraně ozónové vrstvy** stanovených v tzv. Montrealském protokolu a k omezení emisí skleníkových plynů, k němuž dal signál především protokol z Kjóto.

Evropská unie jako celek v posledních letech podstatnou měrou zintenzívnila legislativní a technické zabezpečení celkové **likvidace nebezpečných látek**. Zpočátku byl hlavní důraz položen především na zavádění společných systémů třídění produktů – a to od běžných paliv až po složité organické karcinogeny. Posléze byl zaveden a postupně odzkoušen režim pro schvalování experimentálního a komerčního uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí.

Důležitým předělem se stalo přijetí „**Směrnice o klasifikaci, balení a označování nebezpečných látek**“ a dvou Rámcových směrnic umožňujících zakázat nebo omezit používání nebezpečných chemikálií. Zakázány byly PCB, PCT, asbest a některé pesticidy. Ještě účinnější je nová „**Směrnice o hodnocení rizik nebezpečných látek a o hodnocení a kontrole používaných chemikálií**“.

Nemenší prioritou jsou aktivity spojené ke **zvyšováním kvality vod**. **Evropská unie – zvláště v rámci rozvoje tzv. přeshraniční spolupráce – iniciovala vypracovávání společných norem týkajících se kvality pitné vody a současně úrovně znečištění komunálních odpadních vod**. Unijní Směrnice stanovila rámec, který byl v jednotlivých členských státech implementován do národní legislativy.

Pokud jde o nadnárodní iniciativy, Evropská unie se podílela na přípravě a na realizaci následujících dokumentů:

- **Barcelonské deklarace** týkající se problematiky ochrany Středozemního moře,
- **Helsinské konvence** zaměřené na ochranu přeshraničních vodních toků a jezer,
- **Konvence o spolupráci při ochraně a využívání Dunaje.**

Přesto bývá Evropská unie ekologickými aktivisty nejednou kritizována za nedůslednost legislativy týkající se ochrany vod. Její „*Směrnice o znečišťování nebezpečnými látkami vypouštěnými do vodního prostředí*“ zvaná též „*Směrnice o povrchových vodách*“ patří k nejstarším pramenům evropského environmentálního práva. Jak samotný její název napovídá, zaměřuje se víceméně pouze na problematiku povrchových vod. Původně Směrnice předpokládala, že budou stanoveny limitní hodnoty pro poměrně širokou škálu nebezpečných látek. Praxe ovšem za původními představami značně zaostala. Implementace Směrnice do národní legislativy byla celkově pomalá.

Další prioritou environmentální politiky Evropské unie jsou **aktivity celkově směřující ke zkvalitňování zdraví člověka cestou zkvalitňování ochrany životního prostředí**. Experti Evropské unie varují s poukazem především na růst alergií, astma – v první řadě v dětské populaci - rakoviny, na zvýšení dětské úmrtnosti a neplodnosti žen, tj. závažných zdravotních problémů, na jejichž vystupňování má nesporný podíl zhoršený stav životního prostředí.

Pozornost je obecně soustředěna ke **zkoumání negativních důsledků používání na 30 000 chemikálií aplikovaných na evropském kontinentu v různých oblastech života člověka**. V této souvislosti se vedou diskuze zejména o vlivu pesticidů používaných v zemědělství, u nichž existuje vážné nebezpečí kontaminace spodních vod představujících přibližně 65% zásob pitné vody kontinentu. Podobným způsobem se přijímají opatření na ochranu mořského prostředí před vlivem nebezpečných chemických látek. Vnější projevem uvedených snah je například opatřování čistých pláží modrými vlajkami.

Jiným problémem, k jehož důsledkům Evropská unie přihlíží, jsou **dopady hluku na kvalitu života**. Provedené studie dokládají skutečnost, že s negativními dopady hluku - působeného především provozem letadel, automobilů, motocyklů i menších zdrojů hluku, jako například motorovými sekačkami na trávu, je přinejmenším konfrontována celá čtvrtina evropského obyvatelstva. Experti poukazují na vzájemný vztah mezi vyššími **koncentracemi hluku na jedné a stresem, jakož i řadou srdečních onemocnění na druhé straně**. Proto byla přijata řada legislativních norem, které jsou mimo jiné úřady veřejné správy v rostoucí míře využívány k vypracovávání tzv. „**hlukových map**“ a k přijímání **konkrétních opatření, jež mají uvedené koncentrace snižovat**.

Významnou dlouhodobou prioritou Evropské unie je **oblast odpadového hospodářství**. Filozofie Evropské unie vychází z vědomí množstevní omezenosti obnovitelných energetických zdrojů celosvětově rapidně vyčerpávaných v důsledku rychle se zvyšující populace i celkovou intenzifikací globálních – potažmo evropských – ekonomických aktivit. Přístup preferovaný Evropskou unií akcentuje potřebu prevence vzniku odpadů zejména cestou zdokonalování a jejich následné recyklace, opětovného zpracování - a rovněž spalování a skládkování: ovšem pouze jako poslední možnost.

Strategickým cílem Evropské unie je omezení množství odpadu postoupeného ke konečné likvidaci o 20% v roce 2010 a o dalších 50% do roku 2050. V úsilí o jeho naplnění byla schválena celá řada přísných legislativních norem týkajících se především zavádění

závazných přísných obecněji konstruovaných pravidel pro skladování a pro skladování odpadů. Zvláštní pozornost je pak soustředěna k problematice ekologické likvidace použitých olejů, odpadů papírenského průmyslu a zemědělských kalů.

V uvedené souvislosti Evropská unie jako celek se dlouhodobě orientuje na upřednostňování podnikatelských subjektů, které hodnotí své aktivity i s přihlédnutím k dopadům jejich činnosti na životní prostředí. Bylo odsouhlaseno zavádění systémů odměn poskytovaných zmíněným subjektům. Provádí se revize daní a vytvářejí se **stimuly pro zvýhodnění tzv. „zelených investic“**.

Legislativní zabezpečení problematiky odpadového hospodářství není ovšem dosud ideální. Je řešeno v řadě norem evropského sekundárního práva, z nichž k nejkontroverznějším patří **„Směrnice o obalových odpadech“**. Ta je nejdůsledněji zatím uskutečňována v Dánsku (zde bylo například zakázáno plnění piva do plechovek) a ve Spolkové republice Německo. V dalších členských státech ovšem Směrnice není takto rigorózně dodržována.

Další aktuální oblastí ochrany životního prostředí v členských státech Evropské unie je **posuzování ekologických dopadů velkých staveb na stav životního prostředí** (Environmental Impact Assessment – EI).

V rámci jednotného trhu Unie byla přijata i **společná pravidla pro ekologické označování produktů** - a to v celé jejich šíři. V neposlední řadě se dále rozpracovávají environmentální aspekty zemědělské, dopravní a energetické politiky, jakož i rybolovu.

Součástí celkové environmentální strategie Evropské unie je samozřejmě i její informační zabezpečení. Zkvalitňování přístupu k informacím o stavu životního prostředí je v řadě dokumentů orgánů Evropské unie shodně charakterizováno jako jedna z priorit. K informování veřejnosti orgány EU využívají zejména internet, webovové stránky. Podílejí se ovšem i na financování a na spolufinancování různých environmentálních vzdělávacích programů.

Vedle zaměření na rozšířené informování o stavu životního prostředí Evropská unie rozvíjí další významné aktivity. První z nich má převážně osvětovou povahu a je zaměřena převážně na **objasňování podstaty orientace na aplikaci zásad udržitelného vývoje a jejího místa v širěji koncipované environmentální politice**. Druhá z iniciativ je orientována k podpoře výrobních aktivit šetrných vůči životnímu prostředí a současně k restriktivním opatřením namířeným vůči těm, kdo toto prostředí svými aktivitami znehodnocují. Spojovacím článkem obou zmíněných iniciativ je stimulace veřejnosti k takovému typu chování, které je vůči životnímu prostředí ohleduplné.

Kontaktní adresa:

prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.
Ústav veřejné správy a práva, FES, Univerzita Pardubice
Studentská 84
530 09 Pardubice
tel.: 46 603 6236
e-mail: Karel.Lacina@upce.cz

Recenzovala: doc. Ing. Ilona Obršálová, CSc., Ústav veřejné správy a práva, FES